SPIS TREŚCI

STUDIA I ARTYKUŁY

Dr hab. Andrzej Skoczylas (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)
Podmioty legitymowane do złożenia wniosku o rozstrzygnięcie sporu kompetencyjnego lub sporu o właściwość w rozumieniu art. 4 p.p.s.a. 9
Summary 18

Edgar Isermann (prezes Wyższego Sądu Krajowego w Brunszwiku – Dolna Saksonia)
Kwalifikacje sędziowskie i niezawisłość sędziowska (Richterqualifikation und richterliche Unabhängigkeit) (tłumaczenie: *Grażyna Śmigielska*) 20
Summary 29

Mgr Maciej Kobak (asystent sędziego w WSA w Rzeszowie)
Prawomocność formalna orzeczeń wojewódzkich sądów administracyjnych 30
Summary 40

VARIA

Wiesław Morys (sędzia w WSA w Gliwicach)
Skutki procesowe bezpośredniego wniesienia skargi do sądu administracyjnego 41

ORZECZNICTWO

I. Europejski Trybunał Sprawiedliwości

1. Wyrok ETS z dnia 15 września 2005 r. w sprawie C-495/03 *Intermodal Transports BV przeciwko Staatssecretaris van Financiën* [Obowiązek skierowania przez sąd krajowy pytania prejudycjalnego do ETS a doktryna aktów jasnych (*acte clair*)] (opracował *Przemysław Florjanowicz-Błachut)* 45
2. Wyrok ETS z dnia 13 czerwca 2006 r. w sprawie C-173/03 *Traghetti del Mediterraneo SpA przeciwko Republice Włoskiej* [Odpowiedzialność odszkodowawcza państwa za naruszenie prawa wspólnotowego] (opracował *Piotr Wróbel*) 50

II. Europejski Trybunał Praw Człowieka
Nikt nie może być poddany torturom ani nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu – art. 3 EKPCz, na przykładzie sprawy *Mamatkulov i Askarov przeciwko Turcji.* Orzeczenie ETPC z dnia 4 lutego 2005 r., skarga nr 46827/99 (opracowała *Agnieszka Wilk*) 56

III. Trybunał Konstytucyjny

Podatek akcyzowy w Trybunale Konstytucyjnym (postanowienie TK z dnia 19 grudnia 2006 r. sygn. akt P 37/05) (opracowała *Irena Chojnacka*) 58

IV. Sąd Najwyższy

Uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2007 r. (sygn. akt III UZP 4/06) [dot. świadczenia zdrowotnego] (wybór: *Andrzej Wróbel*) 65

V. Naczelny Sąd Administracyjny i wojewódzkie sądy administracyjne

A. Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego

1. Uchwała składu siedmiu sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 2 kwietnia 2007 r. (sygn. akt II OPS 1/07) [dot. prowadzenia działalności gospodarczej przez radnego z wykorzystaniem mienia gminy] 76
2. Uchwała składu siedmiu sędziów Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 2 kwietnia 2007 r. (sygn. akt II OPS 2/07) [dot. skargi do NSA na podstawie art. 101 ust. 1 ustawy o samorządzie gminnym] 83

B. Orzecznictwo wojewódzkich sądów administracyjnych (wybór i opracowanie: *Bogusław Gruszczyński*)

1. Wyrok WSA w Warszawie z dnia 5 sierpnia 2004 r. (sygn. akt II SA/Wa 521/04) 94
2. Wyrok WSA w Warszawie z dnia 29 września 2006 r. (sygn. akt I SA/Wa 1253/06) 101
3. Wyrok WSA w Lublinie z dnia 18 października 2006 r. (sygn. akt I SA/Lu 225/06) 105
4. Postanowienie WSA w Lublinie z dnia 19 października 2006 r. (sygn. akt II SA/Lu 725/06) .. 116
5. Wyrok WSA w Białymstoku z dnia 9 listopada 2006 r. (sygn. akt II SA/Bk 414/06) 121

VI. Wnioski Prezesa NSA i pytania prawne sądów administracyjnych skierowane do Trybunału Konstytucyjnego (opracowała *Irena Chojnacka)*

1. Wniosek Prezesa NSA (sygn. akt TK – K 11/07) [dot. ustawy o kulturze fizycznej; sportowców niepełnosprawnych] 128
2. Pytania prawne sądów administracyjnych 131

VII. Glosy

Mgr Tomasz Grossmann (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)
Glosa do wyroku NSA z dnia 18 marca 2005 r. (sygn. akt OSK 1216/04) [dot. wywłaszczenia *ex post*] 133

Dr hab. Krystian M. Ziemski (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)
Glosa do postanowienia WSA w Poznaniu z dnia 3 sierpnia 2006 r. (sygn. akt II SA/Po 398/06) [dot. obowiązku uiszczania wpisu stałego od skargi wniesionej przez radcę prawnego lub adwokata] 140

SĄDOWNICTWO ADMINISTRACYJNE W EUROPIE

Dr Josef Baxa (prezes Najwyższego Sądu Administracyjnego w Republice Czeskiej)
Sądownictwo administracyjne w Czechach 145

KRONIKA

Kalendarium sądownictwa administracyjnego (styczeń–luty 2007 r.)
(opracował *Przemysław Florjanowicz-Błachut*) 159

BIBLIOGRAFIA

I. Recenzje

Jan Paweł Tarno, Ewa Frankiewicz, Magdalena Sieniuć, Marek Szewczyk, Joanna Wyporska, Sądowa kontrola administracji. Podręcznik akademicki (rec. *Krystian M. Ziemski)* 163

Mirosław Granat, Prawo konstytucyjne w pytaniach i odpowiedziach (rec. *Marcin Wiącek*) 165

II. Wykaz bibliografii

Publikacje z zakresu postępowania administracyjnego i sądowoadministracyjnego (styczeń–luty 2007 r.) (opracowała *Marta Jaszczukowa*) 169

TABLE OF CONTENTS

STUDIES AND ARTICLES

Andrzej Skoczylas, Ph.D. (The Adam Mickiewicz University in Poznań)
The entities authorised to file an application for settlement of a dispute regarding the scope of competence or a dispute regarding jurisdiction within the meaning of Art. 4 of the Law on Proceedings Before Administrative Courts 9
Summary 18

Judge Edgar Isermann (the Presiding Judge of the Higher Regional Court in Braunschweig, the Lower Saxony)
The qualifications of judges and the independence of the judiciary (*Richterqualifikation und richterliche Unabhängigkeit*) 20
Summary 29

Maciej Kobak, LL.M. (assistant to the judge in the Voivodship Administrative Court in Rzeszów)
The formal validity of decisions of the voivodship administrative courts 30
Summary 40

VARIA

Wiesław Morys (judge in the Voivodship Administrative Court in Gliwice)
The procedural effects of a direct filing of a complaint to an administrative court 41

JUDICIAL DECISIONS

I. The European Court of Justice
1. Judgement of the ECJ of 15 September 2005, C-495/03: *Intermodal Transport BV v Staatssecretaris van Financiën* (State Secretary for Finance) [the obligation of a national court to make a reference for a preliminary ruling to the ECJ and the theory of *acte clair*] (prepared by *Przemysław Florjanowicz-Błachut*) 45
2. Judgement of the ECJ of 13 June 2006, C-173/03: *Traghetti del Mediterraneo SpA v Repubblica Italiana (the Republic of Italy)* [the liability of a Member State for damages for violation of Community law] (prepared by *Piotr Wróbel*) 50

II. The European Court of Human Rights
No one shall be subjected to torture or to inhuman or degrading treatment or punishment (Art. 3 of the European Convention on Human Rights) as exemplified by the case *Mamatkulov and Askarov v. Turkey* (judgment of 4 February 2005, application No. 46827/99) (prepared by *Agnieszka Wilk*) 56

III. The Constitutional Tribunal

The excise duty in the Constitutional Tribunal (judgement of 19 December 2006, file No. P 37/05) (prepared by *Irena Chojnacka*) 58

IV. The Supreme Court

Resolution of seven judges of the Supreme Court of 24 January 2007 (file No. III UZP 4/06) [re. healthcare service] (selected by *Andrzej Wróbel*) 65

V. The Supreme Administrative Court and the Voivodship Administrative Courts

A. The judicial decisions of the Supreme Administrative Court

1. Resolution of seven judges of the Supreme Administrative Court of 2 April 2007 (file No. II OPS 1/07) [re. running a farm by a member of the Communal Council with the use of the property of the commune] 76
2. Resolution of seven judges of the Supreme Administrative Court of 2 April 2007 (file No. II OPS 2/07) [re. complaint to the SAC under Art. 101.1 of the Act on Local Government in Communes] 83

B. The judicial decisions of the Voivodship Administrative Courts (selected and prepared by: *Bogusław Gruszczyński*)

1. Judgement of the Voivodship Administrative Court in Warsaw of 5 August 2004 (file No. II SA/Wa 521/04) 94
2. Judgement of the Voivodship Administrative Court in Warsaw of 29 September 2006 (file No. I SA/Wa 1253/06) 101
3. Judgement of the Voivodship Administrative Court in Lublin of 18 October 2006 (file No. I SA/Lu 225/06) 105
4. Decision of the Voivodship Administrative Court in Lublin of 19 October 2006 (files No. II SA/Lu 725/06) 116
5. Decision of the Voivodship Administrative Court in Białystok of 9 November 2006 (files No. II SA/Bk 414/06) 121

VI. The applications of the President of the SAC and the preliminary questions of the Administrative Courts to the Constitutional Tribunal

(prepared by *Irena Chojnacka*)

1. Application of the President of the SAC (file No. TK – K 11/07) [re. Act on Physical Education; handicapped sportsmen and sportswomen] 128
2. The preliminary question of the Provincial Administrative Courts 131

VII. Glosses

Tomasz Grossmann, LL.M. (The Adam Mickiewicz University in Poznań)

Gloss to the judgement of the SAC of 18 March 2005, file No. OSK 1216/04 [re. the *ex post* expropriation] 133

Krystian M. Ziemski, Ph.D. (The Adam Mickiewicz University in Poznań)

Gloss to the judgement of the Voivodship Administrative Court in Poznań of 3 August 2006, file No. II SA/Po 398/06 [re. the obligation to pay a fixed fee for a complaint made by a legal advisor or advocate] 140

ADMINISTRATIVE COURTS IN EUROPE

Josef Baxa, Ph.D. (The President of the Supreme Administrative Court of the Czech Republic)

The system of administrative jurisdiction in the Czech Republic 145

CHRONICLE

The schedule of events in the administrative jurisdiction (January–February 2007) (prepared by *Przemysław Florjanowicz-Błachut*) 159

BIBLIOGRAPHY

I. Reviews

Jan Paweł Tarno, Ewa Frankiewicz, Magdalena Sieniuć, Marek Szewczyk, Joanna Wyporska, *The judicial control of administration. University study book* (review by *Krystian M. Ziemski)* 163

Mirosław Granat, *The constitutional law in questions and answers* (review by *Marcin Wiącek)* 165

II. Bibliography

Publications in the area of the administrative procedure and the proceedings before administrative courts (January–February 2007) (prepared by *Marta Jaszczukowa*) 169

racyjne innych państw członkowskich a dotyczące towarów podobnych do tych, które zostały zgłoszone przez dłużników celnych polskim organom celnym w celu dopuszczenia ich do swobodnego obrotu, albo na orzeczenia sądowe. Wyrok w sprawie *Intermodal Transports* zawiera doniosłe wskazówki co do tego, czy i kiedy sądy administracyjne powinny występować z pytaniami prejudycjalnymi do ETS. Należy podkreślić w tym kontekście potrzeby śledzenia orzecznictwa ETS oraz sądów innych państw członkowskich.

Opracował *Przemysław Florjanowicz-Błachut*
(Biuro Orzecznictwa NSA, Wydział Prawa Europejskiego)

2. Wyrok ETS z dnia 13 czerwca 2006 r. w sprawie C-173/03 *Traghetti del Mediterraneo SpA przeciwko Republice Włoskiej*[1] [Odpowiedzialność odszkodowawcza państwa za naruszenie prawa wspólnotowego]

1. Wprowadzenie

W wyroku w sprawie *Köbler*[2] Europejski Trybunał Sprawiedliwości orzekł, że zastosowanie wspólnotowej zasady odpowiedzialności państwa za naruszenie prawa wspólnotowego obejmuje również przypadki wydania przez sąd krajowy ostatniej instancji orzeczeń sprzecznych z prawem wspólnotowym. Orzekanie o odpowiedzialności odszkodowawczej państwa pozostawione jest sądom krajowym. Dla uznania odpowiedzialności państwa nie jest konieczne wcześniejsze wydanie przez ETS orzeczenia w trybie art. 226 lub 234 TWE.

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem, dla przyjęcia odpowiedzialności odszkodowawczej państwa za naruszenie prawa wspólnotowego konieczne jest łączne spełnienie trzech przesłanek, a mianowicie:

1) uprawnienie jednostki wynika z normy prawa wspólnotowego,
2) naruszenie normy prawnej jest wystarczająco poważne,
3) istnieje bezpośredni związek przyczynowy pomiędzy naruszeniem obowiązku ciążącego na państwie członkowskim a szkodą doznaną przez jednostkę.

Jeżeli chodzi o drugą z wymienionych przesłanek, Trybunał w sprawie *Köbler* wskazał, że ze względu na szczególny charakter funkcji orzeczniczej oraz wymogi w zakresie pewności prawa, obowiązek naprawienia szkody przez państwo ograniczony jest do przypadków oczywistego naruszenia prawa wspólnotowego przez sąd ostatniej instancji.

---

[1] Orzeczenie dotychczas nieopublikowane w „Zbiorze", polska wersja językowa dostępna na stronie http://www.curia.europa.eu. Zob. też: M. Ruffert, Case C-173/03, *Traghetti del Mediterraneo SpA in Liquidation vs Italian Republic*, Common Market Law Review 2007, Vol. 44, Nr 2, s. 479 i n.

[2] Wyrok ETS z dnia 15 listopada 2003 r. w sprawie C-224/01 *Köbler*, Zb.Orz. 2003, s. I–10239.

VII. Glosy

Glosa do wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 18 marca 2005 r. (sygn. akt OSK 1216/04)[1]

Tomasz Grossmann

Z istoty zezwolenia z art. 124 ustawy o gospodarce nieruchomościami wynika, że może być ono wydane przed rozpoczęciem na danej, ściśle określonej nieruchomości konkretnego procesu inwestycyjnego. Obowiązkiem organów administracji jest więc ustalenie tych faktów. Wydanie decyzji ograniczającej sposób korzystania z nieruchomości przez właściciela, przez wydanie zezwolenia z art. 124 ust. 1 ustawy o gospodarce nieruchomościami już po rozpoczęciu robót budowlanych, a tym bardziej po ich zakończeniu, jest bowiem niedopuszczalne.

Teza glosowanego wyroku dość harmonijnie wpisuje się w linię orzeczniczą Naczelnego Sądu Administracyjnego – ukształtowaną jeszcze pod rządem poprzednio obowiązującej ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 r. o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości[2] (dalej w skrócie: u.g.g.w.n.), a konsekwentnie podtrzymywaną na gruncie obecnej ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami[3] (dalej w skrócie: u.g.n.) – negującą możliwość wywłaszczenia nieruchomości po zrealizowaniu inwestycji celu publicznego, którego urzeczywistnieniu wywłaszczenie owej nieruchomości miało służyć (wywłaszczenie dokonywane na takim etapie będę dalej skrótowo określał mianem „wywłaszczenia *ex post*").

Na wspomnianą linię orzeczniczą składają się w szczególności następujące orzeczenia Naczelnego Sądu Administracyjnego: wyrok z dnia 28 maja 1987 r. (IV SA 177/87)[4], wyrok z dnia 8 września 1987 r. (SA/Wr 429/87)[5], wyrok z dnia 17 stycznia 1991 r. (IV SA 1262/91)[6], wyrok z dnia 17 stycznia 1992 r. (IV SA 1186/91)[7], wyrok z dnia 25 stycznia 1995 r. (SA/Wr 1507/94)[8], wyrok z dnia 1 kwietnia 1996 r. (IV SA 1706/94)[9], wyrok z dnia 11 lutego 1998 r. (IV SA

[1] LEX nr 176112.

[2] Dz. U. z 1991 r. Nr 30, poz. 127 ze zm.

[3] Dz. U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 ze zm.

[4] Niepubl. – cyt. za uzasadnieniem wyroku NSA z 10 stycznia 2001 r. (I SA 1790/99, ONSA 2002, nr 1, poz. 39, s. 349).

[5] Tamże.

[6] Niepubl. – cyt. za: I. Pluta, J. Siegień, *Gospodarka gruntami i wywłaszczanie nieruchomości. Przepisy, orzecznictwo*, Warszawa 1995, s. 82.

[7] Tamże.

[8] Niepubl. – cyt. za: A. Łukaszewska [w:] J. Szachułowicz, M. Krassowska, A. Łukaszewska, *Gospodarka nieruchomościami. Przepisy i komentarz*, Warszawa 1999, s. 334.

[9] Tamże.

skarżących, mimo to że wraz ze skargą nie wniósł wpisu, został wezwany przez sąd do uzupełnienia braków formalnych pisma (innych braków niż brak wpisu). W dniu 23 czerwca 2006 r., pełnomocnik skarżących wniósł wpis stały w drodze przelewu bankowego.

Pełnomocnik uczestnika postępowania wniósł o odrzucenie skargi jako podlegającej wpisowi stałemu, który został uiszczony przez adwokata skarżącej po terminie, gdyż termin do wniesienia skargi upłynął z dniem 3 czerwca 2006 r., a zatem stosownie do treści art. 122 p.p.s.a. (ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. – Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi – Dz. U. Nr 153, poz. 1270 ze zm.), skarga podlegała odrzuceniu. WSA wniosek o odrzucenie skargi postanowieniem oddalił, wskazując, że wniosek ów złożony został w budzącym wątpliwości stanie prawnym powstałym na skutek orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego, który wyrokiem z dnia 7 marca 2006 r. sygn. akt SK/11/05 orzekł o niezgodności § 5 ust. 2 rozporządzenia z art. 221 p.p.s.a. oraz art. 2 Konstytucji.

Wyeliminowanie przez Trybunał z obrotu prawnego wspomnianego przepisu § 5 ust. 2 rozporządzenia, który przewidywał, że wpis stały od skargi wnoszony przez adwokata lub radcę prawnego wniesiony ma być na wezwanie sądu, wywołało, zdaniem WSA, „Stan wiążący się z poważnymi wątpliwościami interpretacyjnymi", których istota sprowadza się do tego, że w wyniku obecnego uregulowania, przyjmując, że wpis od skargi powinien być uiszczony najdalej w ostatnim dniu terminu do wniesienia skargi, wpis zazwyczaj należałoby uiścić w okresie, gdy skarga spoczywa jeszcze w siedzibie organu administracji, a nie w sądzie. Taki stan prawny, zdaniem sądu, powoduje również olbrzymie, wskazywane w literaturze, trudności natury faktycznej. Nadto powstały stan prawny zawiera sprzeczność wymagającą usunięcia za pomocą innych niż językowe metody wykładni. Zdaniem WSA, pozostawienie w obrocie prawnym § 5 ust. 1 rozporządzenia, w myśl którego należyte opłacenie wpisu polega na tym, że obok określenia tytułu wpłaty, rodzaju pisma należy podać także sygnaturę akt sądowych, powoduje, że należyte opłacenie wpisu przed przekazaniem skargi sądowi jest niemożliwe, zwłaszcza że nie ma możliwości uiszczenia wpisu znakami opłaty sądowej. Zdaniem sądu, obowiązki profesjonalnych pełnomocników nie mogą być kształtowane w taki sposób, by powodowały stan całkowitej bądź bliskiej całkowitej niemożności wykonania obowiązków, od których uzależnione jest zachowanie prawa do sądu przysługujące stronom. W rezultacie WSA przyjął, że obowiązek uiszczenia wpisu stałego od skargi wnoszonej przez radcę prawnego lub adwokata powstaje z momentem ziszczenia się trzech elementów: wpływu sprawy do sądu, nadania sprawie sygnatury, powstania możności dowiedzenia się przez pełnomocnika o obu zdarzeniach. Element ten wobec niezawiadomienia strony przez sąd o wpływie sprawy i jej sygnaturze spełniony jest dopiero z chwilą doręczenia pełnomocnikowi pierwszego pisma opatrzonego sygnaturą.

Z tezą sformułowaną przez WSA w glosowanym postanowieniu, podobnie jak i z uzasadnieniem nie można się zgodzić. Przyjęta przez sąd wykładnia jest przykładem wykładni *contra legem*, a sformułowane przez sąd uzasadnienie wskazuje, że podejmując tak dalece idącą próbę zracjonalizowania stanowiska prawodawcy WSA *de facto* nie dokonał wykładni w sposób taki, w jaki dokonałby

W latach 1992–2002 funkcjonowanie sądownictwa administracyjnego napotykało wiele problemów, zwłaszcza w kwestiach proceduralnych. Najbardziej niepokojącym problemem był brak spójności systemu z międzynarodowymi zobowiązaniami Republiki Czeskiej (w szczególności z art. 6 i art. 13 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności). Kontrola sądowa w sądownictwie administracyjnym ograniczała się wyłącznie do kontroli legalności decyzji administracyjnych; jej zakres nie obejmował takich zagadnień jak skarga na bezczynność organu administracyjnego czy bezprawna ingerencja, która nie skutkuje wydaniem decyzji administracyjnej. Brak było także środka prawnego wobec rozstrzygnięć sądu w sądownictwie administracyjnym, co nieuchronnie prowadziło do zróżnicowania wykładni stosowanej przez sądy wojewódzkie.

Od połowy lat dziewięćdziesiątych XX w. Sąd Konstytucyjny (Ústavni soud) zwracał wielokrotnie uwagę w swoich orzeczeniach na niedoskonałości sądownictwa administracyjnego w porządku prawnym Czech, wreszcie, orzeczeniem z dnia 27 czerwca 2001 r. (opublikowanym jako 279/2001 Sb.), uchylił w całości część piątą kodeksu postępowania cywilnego, która w prawie czeskim stanowiła podstawę prawną sądownictwa administracyjnego. Niemniej jednak Sąd Konstytucyjny odroczył wejście w życie swojego orzeczenia do 1 stycznia 2003 r., zapewniając wystarczającą ilość czasu do przyjęcia niezbędnego ustawodawstwa. Orzeczenie Sądu dało impuls do uchwalenia przez parlament nowych ram działalności sądownictwa administracyjnego.

Po pięćdziesięciu latach od likwidacji Najwyższego Sądu Administracyjnego, jego działalność została wznowiona z dniem 1 stycznia 2003 r.

2003–2006

Pierwsza obsada nowego Sądu była dosyć skromna. Mimo że nowy kodeks umożliwiał wszystkim sędziom sądów głównych przejście do Najwyższego Sądu Administracyjnego, nie wszyscy skorzystali z tej możliwości. Sąd podjął działalność mając w swoim składzie 13 sędziów, jednak bez asystentów i odpowiedniego personelu administracyjnego.

Najszybszy rozwój działalności sądu przypada na rok 2003. Na koniec tego roku pracowało w nim już 88 osób, (w tym 22 sędziów, 23 asystentów oraz 40 członków personelu pomocniczego i administracyjnego). W roku 2006 Sąd przeniósł się do odnowionej siedziby, zdolnej do pomieszczenia większej liczby pracowników. Do końca 2006 r., w jego skład wchodziło 26 sędziów oraz 2 sędziów niższych sądów delegowanych tymczasowo w skład Sądu. Od dnia 1 stycznia 2007 r. każdy z sędziów Sądu miał do dyspozycji dwóch asystentów.

*

Reforma sądownictwa administracyjnego przeprowadzona w 2002 r. nie rozwiązała jego wszystkich problemów. Bez odpowiedzi pozostaje pytanie, czy ustawodawca powtórzy niektóre błędy popełnione w latach 1918–1938 przez polityków byłej Czechosłowacji, czy też dopuści do powstania rozbudowanego hierarchicznego systemu sądów administracyjnych. Może ono przyjąć rozmaite

formy, takie jak np. przewidziana w Konstytucji z 1920 r. (zgodnie z funkcjonalnym modelem pruskiego sądownictwa administracyjnego), lub systemu, w którym uzupełnieniem sądów administracyjnych są niezależne izby administracyjne (wykorzystywane współcześnie w kontynentalnych państwach Europy w celu wzmocnienia kontroli sądowej w sprawach publicznoprawnych), albo też dobra anglosaska tradycja niezależnej kontroli sądowej przez rozmaite izby i trybunały.

Ten krótki przegląd można by zakończyć następującym porównaniem: obecność niektórych gatunków ryb świadczy o jakości wody w strumieniu. Podobnie istnienie i jakość sądowej kontroli administracji publicznej jest wiarygodnym wskaźnikiem istnienia demokracji i państwa prawnego.

II. Współczesne Sądownictwo Administracyjne w Republice Czeskiej a funkcje Najwyższego Sądu Administracyjnego

Zadaniem sądownictwa administracyjnego jest zapewnienie ochrony podmiotowych praw osób fizycznych i prawnych. Zadanie to wykonują sądy administracyjne, wyspecjalizowane izby sądów wojewódzkich (*krajské soudy*) oraz Sąd Grodzki w Pradze (Městský soud v Praze), działające jako sądy administracyjne pierwszej instancji oraz Najwyższy Sąd Administracyjny jako sąd drugiej i ostatniej instancji.

Dodatkowym specjalnym zadaniem wykonywanym przez Sąd jest zapewnienie jednolitości i legalności praktyki orzeczniczej sądów wojewódzkich i organów administracyjnych. Najważniejszym instrumentem służącym realizacji tego celu jest skarga kasacyjna (*kasační stižnost*): Sąd jest uprawniony do rozpoznawania skarg kasacyjnych wnoszonych od prawomocnych wyroków sądów wojewódzkich w sprawach sądowoadministracyjnych w celu uzyskania uchylenia tych wyroków. Tego typu ochronę sądową przed bezprawnymi decyzjami administracyjnymi uzupełnia ochrona przed bezczynnością organu administracyjnego oraz ochrona przed bezprawną ingerencją ze strony takiego organu.

W celu zapewnienia jednolitości i legalności praktyki orzeczniczej sądów administracyjnych, Sąd (działając w pełnym składzie lub jako jeden z jego wydziałów) może wydawać opinie. Orzeczenia Wielkiej Izby Sądu pełnią podobną rolę w odniesieniu do praktyki orzeczniczej organów administracyjnych.

Reforma sądownictwa administracyjnego zrealizowana w styczniu 2003 r. zapoczątkowała nowy etap ochrony indywidualnych praw podmiotowych w Republice Czeskiej. Faktyczne powołanie do życia Sądu oznaczało spłatę wieloletniego „długu konstytucyjnego" trwającego od 1993 r., kiedy to Konstytucja Republiki Czeskiej przewidziała utworzenie Sądu, którego jednak nie udało się powołać do życia przez następne dziesięciolecie.

Nowy porządek prawny w sądownictwie administracyjnym wprowadzała ustawa nr 150/2002 Sb. – Prawo (kodeks) o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (*Soudni řád správní*), zwany dalej „kodeksem" wraz z towarzyszącymi jej ustawami.

Władza sądownicza jest trzecią władzą w państwie (poza władzą ustawodawczą i władzą wykonawczą). Oprócz orzekania w sprawach karnych zajmuje się ona

tradycyjnie ochroną praw podmiotowych w zakresie prawa cywilnego, prawa handlowego, prawa pracy lub prawa rodzinnego (ich cechą charakterystyczną jest równość stron stosunku prawnego).

Istnieją także prawa podmiotowe i obowiązki, które powstają między stronami pozostającymi względem siebie w stosunku nadrzędności lub podrzędności, zazwyczaj między osobą fizyczną lub prawną, z jednej strony, a organem władzy państwowej lub samorządowej z drugiej. Takie stosunki prawne charakteryzuje relacja podrzędności osoby fizycznej lub prawnej. Inaczej mówiąc, stronie nadrzędnej w stosunku prawnym przysługują uprawnienia zwierzchnie do samodzielnego decydowania o prawach i obowiązkach osób fizycznych i prawnych. Tego typu związek nazywamy stosunkiem publicznoprawnym.

Stosunki prawne tego typu występują dosyć często w codziennym życiu. Większość ludzi ma od czasu do czasu kontakt z przepisami prawa podatkowego lub prawa celnego, zezwoleniami na prowadzenie działalności gospodarczej, pozwoleniami na budowę, przepisami prawa o ruchu drogowym, a także z różnego rodzaju należnościami i opłatami itp. Z drugiej strony, w tego typu stosunkach publicznoprawnych państwo występuje jako reprezentant interesu ogółu w zakresie praw społecznych i ekonomicznych, zdrowego środowiska naturalnego, ochrony dziedzictwa kulturowego, prawa do informacji, itd. Wszystkie te przypadki usytuowane są w sferze prawa publicznego i stosunków publicznoprawnych

Bardzo stara zasada głosi, że stosunki publicznoprawne i wynikające z nich podmiotowe prawa i obowiązki powinny być chronione przez niezawisłe sądy, a każdemu, kto uważa, że jego prawa zostały naruszone w wyniku działania organu władzy publicznej, powinien przysługiwać skuteczny środek prawny. Realizacja tej zasady w warunkach reżimu absolutystycznego, autokratycznego lub totalitarnego nie jest możliwa, o czym świadczy najnowsza historia naszego państwa. Nowe regulacje prawne dotyczące sądownictwa administracyjnego obowiązujące od 2003 r. zapewniają jednostkom większy zakres ochrony sądowej: nie tylko wprowadzają ogólną definicję naruszenia ze strony organów władzy publicznej, ale także zwiększają skuteczność tej ochrony. Ponadto prawa procesowe stron uległy poszerzeniu.

Jakie są zatem możliwości ochrony praw na drodze sądowej?

1. Skarga na decyzję organu administracyjnego

Podstawowym i tradycyjnym typem ochrony jest skarga o uznanie za niezgodną z prawem decyzji administracyjnej. Skargę taką może wnieść każdy, kto twierdzi, że jego prawa zostały naruszone decyzją organu administracji, czy to w wyniku samej decyzji, czy też w trakcie postępowania administracyjnego poprzedzającego jej wydanie. Skarżący wnosi o uchylenie zaskarżonej decyzji. Jeżeli organ administracji wymierzył karę za wykroczenie administracyjne, skarżący może także wnosić o złagodzenie lub uchylenie kary.

Jednym z podstawowych kryteriów dopuszczalności skargi jest wyczerpanie przez skarżącego wszystkich dostępnych środków zaskarżenia w postępowaniu przed organem administracyjnym. Zasadniczo skarga winna zostać wniesiona w terminie dwóch miesięcy od dnia dostarczenia na piśmie podlegającej zaskarżeniu decyzji organu administracji.

W postępowaniu przed sądami administracyjnymi pierwszej instancji (tj. sądami wojewódzkimi) skarżący nie musi posiadać przedstawiciela prawnego. Inaczej jest w przypadku postępowania przed Najwyższym Sądem Administracyjnym, w którym działanie przez przedstawiciela prawnego jest obowiązkowe. Niemniej jednak byłoby celowe, gdyby wnoszący skargę do sądu administracyjnego pierwszej instancji korzystali również z fachowej porady prawnej. Mimo że postępowanie przed sądami administracyjnymi jest nieformalne, niemniej jednak niezbędne jest prawidłowe i terminowe sformułowanie podstaw skargi. Wynika to z bezwzględnego obowiązywania zasady „koncentracji postępowania". Zobowiązuje ona skarżącego do przedłożenia wszelkich stosownych wniosków na etapie wnoszenia skargi do sądu pierwszej instancji. Późniejsze wnioski i dowody nie są uwzględniane w postępowaniu.

Wykonując funkcję kontroli sądowej, sądy administracyjne koncentrują się głównie na pytaniach prawnych. W przeciwieństwie jednak do systemu obowiązującego przed rokiem 2003, są one obecnie uprawnione do gromadzenia dowodów odnośnie do sytuacji, jaka istniała w czasie wydania decyzji przez organ administracji. Nieprawidłowości w przygotowaniu odpowiedniego materiału dowodowego, które w warunkach poprzedniego systemu prowadziły nieuchronnie (a niekiedy i powtórnie) do uchylenia zaskarżonej decyzji, mogą obecnie być częściowo usunięte poprzez przedstawienie dowodów uzupełniających przed sądem administracyjnym.

Sąd orzeka ostatecznie co do meritum sprawy w formie wyroku. Może on oddalić skargę i utrzymać w mocy decyzję administracyjną albo uchylić decyzję i przekazać sprawę do ponownego rozpatrzenia przez organ administracji. Rozpatrując sprawę ponownie, organ administracji jest związany oceną prawną wyrażoną przez sąd. Jeżeli zaskarżona została kara za wykroczenie administracyjne, sąd może także tę karę złagodzić lub uchylić. W pozostałych sprawach (np. odmowa rozpoznania skargi, umorzenie postępowania), sąd administracyjny wydaje postanowienie.

Szczególnym sposobem zakończenia postępowania przed sądem administracyjnym jest nowo wprowadzona instytucja „zaspokojenia żądania wnioskodawcy". Pozwala ona organowi administracji, który w trakcie postępowania przed sądem administracyjnym stwierdzi, że pomylił się w swojej ocenie, na poprawienie swojego błędu. Do czasu wydania orzeczenia przez sąd, organ administracji przeciwko któremu została wniesiona skarga może wydać nową decyzję, która zadowoli skarżącego. W takim przypadku sąd, po wysłuchaniu oświadczenia skarżącego, postanawia o umorzeniu postępowania.

2. Skarga na bezczynność organu

Skarga na bezczynność organu administracji (§ 79 kodeksu) jest zupełnie nową instytucją prawną. Może ją wnieść każdy, kto pomimo wyczerpania wszelkich dostępnych środków procesowych przed organem administracji, nie zdołał uzyskać decyzji lub zaświadczenia do którego wydania właściwość miał ten organ. Proceduralną przesłanką dopuszczalności tego rodzaju skargi jest bezczynność organu administracyjnego.

Bezczynność urzędu polega praktycznie nie tylko na braku rozpoznania sprawy w terminie, ale także może się ona wiązać ze sporem kompetencyjnym. W pierw-

szym przypadku, skarga do sądu na bezczynność organu nie jest typowym środkiem prawnym, prostszym i częściej stosowanym sposobem skłonienia organu do terminowego załatwienia sprawy jest złożenie zażalenia do jednostki nadrzędnej względem tego organu. W drugim natomiast przypadku, bezczynność organu i konieczność ochrony jednostki jest często wynikiem przesunięcia kompetencji między organami administracji państwowej a organami jednostek samorządu terytorialnego, wywołującego niepewność co do tego, który organ władzy jest właściwy do wydania decyzji lub zaświadczenia.

W wypadku uznania skargi, sąd nakazuje organowi administracji wydanie decyzji lub zaświadczenia w ramach czasowych określonych przez sąd. Jeżeli organ administracji nie zastosuje się w terminie do orzeczenia sądu, wówczas sąd może wyegzekwować swoje orzeczenie poprzez wymierzenie kar pieniężnych.

3. Ochrona przed bezprawną ingerencją

Skarga na bezprawną ingerencję jest również nowym rodzajem skargi funkcjonującym w czeskim prawie administracyjnym. Zgodnie z brzmieniem § 82 kodeksu każdy, kto uważa że jego prawa doznały uszczerbku wskutek bezprawnej ingerencji, polecenia lub przymusu ze strony organu administracji, niemającego formy decyzji i wymierzonego bezpośrednio przeciwko tej osobie, może szukać ochrony przed sądem administracyjnym. Ta koncepcja ingerencji w prawa jednostki obejmuje szeroką skalę działań organów administracyjnych, w tym np. bezprawną interwencję policji. Ochrona przed bezprawną ingerencją jest formą uzupełnienia ochrony prawnej, można z niej korzystać tylko w odniesieniu do niektórych rodzajów działania organu administracyjnego, którego skutkiem nie jest wydanie formalnej decyzji, która podlega zaskarżeniu. Logicznie biorąc, bezprawna ingerencja różni się także od bezczynności organu. A zatem, w pewnym sensie, ochrona przed bezprawną ingerencją tworzy kategorię „poboczną", w której osoba może zaskarżyć działanie organu administracyjnego naruszające jej prawa, które nie stanowi decyzji ani bezczynności organu.

Aby uniknąć sytuacji, w której tego rodzaju postępowanie polegałoby na czysto akademickich dywagacjach, wprowadzono ograniczenie dotyczące stosowania *locus standi*: sąd rozpozna skargę jedynie wtedy, gdy po wniesieniu skargi ingerencja trwa nadal lub jej skutki utrzymują się albo istnieje obawa jej powtórzenia. Ponadto obowiązuje nieprzekraczalny termin na wniesienie skargi – wynosi on dwa miesiące od dnia, w którym skarżący dowiedział się o ingerencji (termin subiektywny), nie później jednak niż w ciągu dwóch lat od dnia, w którym ingerencja miała miejsce (termin obiektywny).

W razie uznania skargi, sąd nakazuje organowi administracyjnemu zaprzestanie naruszania praw skarżącego. Ponadto nakazuje on przywrócenie stanu istniejącego przed ingerencją.

4. Kontrola sądowa środków o charakterze ogólnym

Środek o charakterze ogólnym jest nowym rozwiązaniem w zakresie podejmowania decyzji przez organy administracji, wprowadzonym przez nowy kodeks

postępowania administracyjnego (*Správni řád,* ustawa nr 500/2004 Sb...) na wzór instytucji *Allgemeinverfügung,** obecnej w kulturze prawnej państw niemieckojęzycznych (Niemcy, Austria i Szwajcaria). Typowym środkiem o charakterze ogólnym jest akt administracyjny nakładający obowiązek na grupę osób.

Najwyższy Sąd Administracyjny jest właściwy do rozpoznawania bezpośrednich skarg kwestionujących ważność środka w całości lub jego określonych przepisów (§ 101a kodeksu). Sąd ten jest uprawniony do zbadania, czy przyjmując środek o charakterze ogólnym organ administracyjny działał *ultra vires* oraz czy tryb postępowania prowadzącego do przyjęcia tego środka był właściwy.

5. Orzekanie w sprawach wyborczych

W przeciwieństwie do sytuacji panującej w Czechosłowacji przed II wojną światową, w Republice Czeskiej brak jest odrębnych sądów wyborczych. Przed styczniem 2003 r. wymiar sprawiedliwości w sprawach wyborczych był rozproszony. Od dnia 1 stycznia 2003 r. sądy administracyjne są właściwe do rozpoznawania wszelkich sporów dotyczących wyborów (§ 88 i nast. kodeksu). Spory wyborcze jako takie nie są, ściśle biorąc, zagadnieniami administracyjnymi (nie wiążą się z kontrolą sądową administracji publicznej), mimo to jednak z uwagi na fakt, że kwestie wyborcze zalicza się do zagadnień publicznoprawnych, kompetencje w tym zakresie zostały przekazane sądom administracyjnym.

Sądy administracyjne są właściwe do rozpoznawania sporów związanych z prowadzeniem rejestru wyborczego, rejestracji list wyborczych kandydatów, wykreśleniem kandydata z listy wyborczej oraz protestom przeciwko rejestracji listy wyborczej. Sądy administracyjne mogą także rozpoznawać skargi dotyczące ważności wyborów, ważności indywidualnych wyników głosowania, a także ochrony w kwestiach związanych z czasem sprawowania mandatu członka rady gminnej.

Sądy administracyjne orzekające w kwestiach wyborczych przestrzegają ściśle określonych terminów (zwykle 20 lub 30 dni).

6. Orzekanie w sprawach dotyczących partii politycznych i ruchów politycznych

Kodeks przewiduje (w § 94 i nast.) szczególny rodzaj postępowania sądowego w sprawach dotyczących partii politycznych i ruchów politycznych. W takim postępowaniu wnioskodawca może odwołać się od decyzji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (*Ministerstvo vnitra*), odmawiającej rejestracji partii politycznej lub ruchu politycznego.

Drugim rodzajem postępowania dotyczącego partii politycznych i ruchów politycznych, jakie może być wszczęte wyłącznie przed Sądem, jest wniosek o rozwiązanie, zaprzestanie lub wznowienie działalności partii politycznej lub ruchu politycznego.

7. Skargi kompetencyjne

Sąd jest uprawniony do rozpoznawania skarg kompetencyjnych (§ 97 i nast. kodeksu). Spór kompetencyjny może powstać między organem administracji

* *Allgemeinverfügung* to akt administracyjny skierowany do określonej grupy osób (*przyp. tłum.*).

państwowej a organem samorządowym, między dwoma organami samorządowymi albo dwoma organami administracji państwowej. Spory kompetencyjne mogą mieć dwojaką postać, tj. sporu pozytywnego i sporu negatywnego. Spór pozytywny powstaje wówczas, gdy dwa lub większa liczba organów uznaje się za właściwe do rozstrzygnięcia określonej sprawy. Negatywny spór kompetencyjny, częściej spotykany w praktyce, oznacza sytuację, w której żaden z organów nie uznaje się za właściwy do rozstrzygnięcia określonej sprawy. Najbardziej skomplikowanym typem skargi kompetencyjnej są spory między centralnymi organami administracji państwowej, np. dwoma ministerstwami.

8. Decyzje organów administracji w sprawach prywatnoprawnych

Reforma sądownictwa administracyjnego Republiki Czeskiej rozdzieliła ponownie sądownictwo w sprawach publicznoprawnych (sądownictwo administracyjne) od sądownictwa prywatnoprawnego, które wcześniej funkcjonowały razem przez całe dziesięciolecia. Niezbędnym elementem tej reformy było także ustanowienie mechanizmu, który zapewniałby, że sprawy prywatnoprawne nie będą wnoszone przed sądy administracyjne oraz że kwestie dotyczące prawa publicznego nie będą załatwiane przez sądy cywilne, tzn. sądy orzekające zazwyczaj w kwestiach prawa cywilnego i handlowego, prawa pracy oraz prawa rodzinnego.

Mechanizm ten został wprowadzony na dwóch poziomach: procesowym i instytucjonalnym.

Poziom procesowy został określony przez kodeks postępowania cywilnego (dla spraw prywatnoprawnych) oraz prawo (kodeks) o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (dla spraw administracyjnoprawnych). Oba kodeksy przewidują możliwość oddalenia skargi wniesionej do sądu niemającego właściwości do jej rozpoznania, czyli skargi administracyjnej do sądu cywilnego oraz sprawy cywilnej do sądu administracyjnego. W takiej sytuacji oba sądy są obowiązane pouczyć skarżącego o tym, który sąd jest właściwy w jego sprawie. Jeżeli skarżący zastosuje się do tych pouczeń i wniesie skargę do właściwego sądu, to wtedy termin wniesienia skargi uznaje się za dotrzymany.

Oczywiście, trudne może okazać się stwierdzenie, czy decyzja organu administracyjnego w danej sprawie jest zagadnieniem publicznoprawnym czy prywatnoprawnym. Kwestie związane z rozróżnieniem pomiędzy prawem prywatnym a prawem publicznym oraz tzw. dualizmu prawnego należą do najbardziej złożonych zagadnień prawnych. Może zatem powstać spór kompetencyjny między sądami administracyjnymi a sądami cywilnymi, zarówno spór pozytywny (oba uznają się za właściwe w danej sprawie), jak i negatywny (oba uznają brak właściwości).

Rozstrzyganie tego typu sporów zostało powierzone specjalnemu organowi sądowemu, powołanemu do życia na mocy ustawy o rozstrzyganiu niektórych sporów kompetencyjnych (*O rozhodováni některých kompetenčnich sporů,* ustawa nr 131/2002 Sb.). Izba ta, złożona jest z 6 sędziów powoływanych na okres 3 lat w następujący sposób: Prezes Sądu Najwyższego (*Nejvyšši soud*) powołuje trzech jej członków spośród sędziów Sądu Najwyższego, pozostałych trzech powołuje

Prezes Najwyższego Sądu Administracyjnego spośród sędziów tego Sądu. Izba ta ma prawo orzekać o tym, który sąd jest właściwy do rozpoznania danej sprawy. Oznacza to, że rozstrzyga ona o tym, czy określona decyzja administracyjna ma charakter prywatnoprawny czy publicznoprawny. Taka decyzja izby jest wiążąca, m.in. dla wszystkich sądów.

9. Spory kompetencyjne między władzą wykonawczą a władzą sądowniczą

Innym typem sporu kompetencyjnego, którego rozstrzyganie powierzono ww. specjalnej izbie, jest spór kompetencyjny między władzą sądowniczą (w szerokim znaczeniu tego terminu, tzn. w z uwzględnieniem sądownictwa cywilnego i administracyjnego), z jednej strony, a władzą wykonawczą (czyli organami administracji państwowej, samorządu terytorialnego oraz samorządów zawodowych) – z drugiej. Decyzje wskazujące, która władza jest właściwa do rozstrzygania poszczególnych spraw, mimo iż formalnie wiąże jedynie strony danego sporu, cieszą się dużym autorytetem i mają *de facto* moc precedensu.

10. Aktualne wydarzenia

Skargi kasacyjne przeciwko orzeczeniom siedmiu sądów wojewódzkich oraz Sądu Grodzkiego w Pradze stanowią większość spraw trafiających przed Najwyższy Sąd Administracyjny. W ciągu pierwszych trzech lat istnienia Sądu, większość z nich (nieomal dwie trzecie ogólnej liczby spraw trafiających na wokandę) stanowiły skargi dotyczące spraw azylowych i uchodźców. Lawina podobnych skarg, które musiały być załatwiane na zasadach priorytetowych, była dla Sądu nadmiernym obciążeniem. Najczęściej skargi te były wnoszone w interesie prywatnym przez osoby ubiegające się o azyl, których wnioski zostały odrzucone, a które chciały w ten sposób przedłużyć swój pobyt w Republice Czeskiej. Działania te praktycznie pozbawiły Sąd możliwości wykonywania powierzonej mu funkcji publicznej, tj. pilnowania jednolitości porządku oprawnego oraz dalszego rozwoju prawa administracyjnego.

Kres tym praktykom położyła nowelizacja prawa (kodeksu) o postępowaniu przed sądami administracyjnymi wprowadzona w życie ustawą nr 350/2005 Sb. Pozwala ona Sądowi na rozpoznawanie skarg azylowych w trybie uproszczonym i orzekanie w drodze zarządzenia bez konieczności jego uzasadnienia, pod warunkiem że znaczenie prawne skargi nie wykracza wyraźnie poza zakres indywidualnego interesu skarżącego.

Wśród spraw trafiających na wokandę Sądu coraz większe znaczenie zyskują skargi w sprawach podatkowych, sprawach administracji skarbowej oraz ceł. Jednakże z uzyskaniem członkostwa Unii Europejskiej liczba spraw dotyczących taryf celnych znacznie zmalała. Bardziej stały charakter ma liczba spraw sądowych dotyczących zabezpieczenia społecznego (zwłaszcza świadczeń emerytalnych i rentowych). Niemniej jednak wokanda czeskich sądów administracyjnych jest zróżnicowana: obejmuje ona także takie dynamiczne dziedziny jak ochrona środowiska, planowanie miast, budownictwo, prawo konkurencji, jak również rozmaite zagadnienia regulacyjne dotyczące telekomunikacji, znaków towarowych, ochrony patentowej itp.

diów Międzynarodowych i Politycznych, Instytut Studiów Regionalnych) – organizator i pierwszy dyrektor Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych przedstawił wykład na temat: „Sprawiedliwość globalna".

Opracował *Przemysław Florjanowicz-Błachut*
(Biuro Orzecznictwa NSA, Wydział Prawa Europejskiego)

II. Wykaz publikacji

Publikacje z zakresu postępowania administracyjnego i sądowoadministracyjnego (styczeń–luty 2007 r.)

KSIĄŻKI

Babiarz S., Dauter B., Niezgódka-Medek M., *Koszty postępowania w sprawach administracyjnych i sądowoadministracyjnych*, Warszawa 2007

Dauter B., Drachal J., Niezgódka-Medek M., *Wzory pism i orzeczeń w postępowaniu przed sądami administracyjnymi*, wyd. 2, Warszawa 2006

Jaśkowska M., Masternak M., Ochendowski E., *Postępowanie sądowoadministracyjne*, wyd. 3, Warszawa 2007

Panasiuk A., *Zamówienia publiczne w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości, sądów krajowych oraz arbitrażowych*, Warszawa 2006

Pierzchała E., *Środki prawne w postępowaniu egzekucyjnym w administracji*, Warszawa 2007

Dauter B., Gruszczyński B., Kabat A., Niezgódka-Medek M., *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Komentarz*, wyd. 2, Kraków 2006

ARTYKUŁY

Adamiak B., *Czy rozprawa uprości postępowanie odwoławcze?*, „Jurysdykcja Podatkowa" 2007, nr 1

Adamiak B., *Zgodność aktu normatywnego z Konstytucją, umową międzynarodową lub ustawą – jako przesłanka prawidłowości decyzji administracyjnej*, „Przegląd Sądowy" 2007, nr 1

Chlebny J., *Ustalanie okoliczności faktycznych w sprawie o udzielenie cudzoziemcowi ochrony*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego" 2006, nr 6

Dauter B., *Prawo pomocy*, „Przegląd Podatkowy" 2007, nr 1

Dobkowska B., Klonowski K., *Wybrane uwagi o rozwoju sądownictwa administracyjnego w Polsce z perspektywy historii myśli administracyjnej*, [w:] *Prawo – Administracja – Policja. Księga pamiątkowa Profesora Wincentego Bednarka*, pod red. J. Dobkowskiego, Olsztyn 2006

Duda M., *Z problematyki sankcji w prawie podatkowym ze szczególnym uwzględnieniem sankcji represyjnych w podatku od towarów i usług*, „Gdańskie Studia Prawnicze" 2007, nr 16

Glumińska-Pawlic J., *Orzecznictwo samorządowych kolegiów odwoławczych w sprawach podatkowych*, „Gdańskie Studia Prawnicze" 2007, nr 16

Gryska P., *Możliwość zaskarżania do sądu administracyjnego kasacyjnych orzeczeń Głównej Komisji Orzekającej w sprawach o naruszenie dyscypliny finansów publicznych.* „Finanse Komunalne" 2007, nr 1/2

Grzęda P., Hauser R., *System sądownictwa administracyjnego w Hiszpanii*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego" 2006, nr 6

Kabat A., *Organizacja społeczna w postępowaniu administracyjnym i sądowoadministracyjnym w sprawach dotyczących innych osób,* [w:] *Prawo – Administracja – Policja ...*

Kazek M., *Nieznajomość prawa a wynagradzanie za czynności pełnomocnika z urzędu*, „Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego" 2006, nr 6

Krawiec A., *Wyłączenie sędziego na wniosek strony w postępowaniu sądowoadministracyjnym*, „Przegląd Prawa Publicznego" 2007, nr 1/2

Kukuła Z., *Postępowanie administracyjne a prawo karne – wokół zagadnień związanych z odpowiedzialnością karną*, „Przegląd Policyjny" 2006, nr 4

Kulikowska M, *Stosowanie dyrektywy o znakach towarowych przez polskie sądy administracyjne – zagadnienia międzyczasowe*, „Europejski Przegląd Sądowy" 2007, nr 1